

SCRIPTA ISLANDICA

ISLÄNDSKA SÄLLSKAPETS

ÅRSBOK 68/2017

REDIGERAD AV

LASSE MÅRTENSSON OCH VETURLIÐI ÓSKARSSON

under medverkan av

Pernille Hermann (Århus)

Else Mundal (Bergen)

Guðrún Nordal (Reykjavík)

Heimir Pálsson (Uppsala)

Henrik Williams (Uppsala)

UPPSALA, SWEDEN

Publicerad med stöd från Vetenskapsrådet.

© 2017 respektive författare (CC BY)

ISSN 0582-3234

EISSN 2001-9416

Sättning: Ord och sats Marco Bianchi

urn:nbn:se:uu:diva-336099

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-336099>

Innehåll

LARS-ERIK EDLUND, Ingegerd Fries (1921–2016). Minnesord	5
ADALHEIÐUR GUÐMUNDSDÓTTIR, Some Heroic Motifs in Icelandic Art	11
DANIEL SÄVBORG, Blot-Sven: En källundersökning	51
DECLAN TAGGART, All the Mountains Shake: Seismic and Volcanic Imagery in the Old Norse Literature of Þórr	99
ELÍN BÁRA MAGNÚSDÓTTIR, Forfatterintrusjon i <i>Grettis saga</i> og paralleller i Sturlas verker	123
HAUKUR ÞORGEIRSSON & TERESA DRÖFN NJARÐVÍK, The Last Eddas on Vellum	153
HEIMIR PÁLSSON, Reflections on the Creation of Snorri Sturluson's Prose Edda	189
MAGNUS KÄLLSTRÖM, <i>Monumenta lapidum aliquot runicorum:</i> Om runstensbilagan i Verelius' <i>Gothrici & Rolfi Westrogothiae</i> <i>Regum Historia</i> (1664)	233
MATTEO TARSÌ, Creating a Norm for the Vernacular: Some Critical Notes on Icelandic and Italian in the Middle Ages	253
OLOF SUNDQVIST, Blod och <i>blót</i> : Blodets betydelse och funktion vid fornskandinaviska offerriter	275
SVEINN YNGVI EGILSSON, Kan man skriva pastoral poesi så nära Nordpolen? Arkadiska skildringar i isländska dikter från arton- hundratalet	309
TOMMY KUUSELA, "Þá mælti Míms hǫfuð": Jätten Mimer som kunskapsförmedlare i fornnordisk tradition	331

Recensioner

LARS LÖNNROTH, Rec. av <i>A Handbook to Eddic Poetry: Myths and Legends of Early Scandinavia</i> , red. Carolyne Larrington, Judy Quinn & Brittany Schorn	361
LARS-ERIK EDLUND, Rec. av <i>Islänningasagorna. Samtliga släktsagor och fyrtionio tåtar</i> . Red. Kristinn Jóhannesson, Gunnar D. Hansson & Karl G. Johansson	369

ADALHEIÐUR GUÐMUNSDÓTTIR, Rev. of Agneta Ney. <i>Bland ormar och drakar: Hjaltemyt och manligt ideal i berättartraditioner om Sigurd Fafnesbane</i>	377
---	-----

Isländska sällskapet

AGNETA NEY & MARCO BIANCHI, Berättelse om verksamheten under 2016	387
--	-----

Författarna i denna årgång	389
----------------------------------	-----

Forfatterintrusjon i *Grettis saga* og paralleller i Sturlas verker

ELÍN BÁRA MAGNÚSDÓTTIR

Sturla Þórðarson (1214–1284) har lenge vært ansett som forfatteren av *Grettis saga Ásmundarsonar*.¹ Bakgrunnen for tesen er at det i sagaen henvises til Sturla og at han her fremstår som forfatterens kilde. Det var håndskriftsamleren Árni Magnússon (1663–1730) som først fremla denne idéen i sine notater hvor han bl.a. sier: “Grettissaga sú er vær höfum er interpoleruð úr þeirri er Sturla Þórðarson hefur ritað, og það kannske seint á tímum” (sit. e. Guðrún Ása Grímsdóttir 1988: 29). Sigurður Nordal (1938: 3–28) utviklet senere idéen. Han mente også at det er sannsynlig at Sturla har skrevet den første versjonen av sagaen, men at denne etter hvert ble utvidet av én eller flere forfattere/avskrivere. Nordal så for seg at sagaen ble skrevet sent og eventuelt ikke før rundt 1300. Det er grunnen til at han mente at flere forfattere senere bidro til skrivingen av sagaen. Nordals (1938: 5–7) tese er også i samsvar med flere forskere som tidligere hadde ment at den episodiske strukturen i sagaen kunne tyde på at flere episoder etter hvert ble inkorporerte i sagaen.

Nylige forfatterstudier av både *Eyrbyggja saga* og *Porskfirðinga saga* viser at det er stor grad av sammenfall av språk og stil i disse sagaene og *Grettla* (jf. Elín Bára Magnúsdóttir 2015a og 2015b: 87–127). Målet med disse studiene var nettopp å sammenligne språk og stil i disse sagaene med

¹ Om Sturla Þórðarsons liv og forfatterskap, se Guðrún Ása Grímsdóttirs artikkel i *Sturlustefna* (1988: 9–35) og Sverrir Jakobssons forord til *Hákonar saga II* (2013: xxvi–xxxiii). – Mange takk til Gísli Sigurðsson, Árni Magnússons institutt for islandske studier, for kommentarer til manus for denne artikkelen.

Magnúsdóttir, Elín Bára. 2017.
Forfatterintrusjon i *Grettis saga* og paralleller i Sturlas verker.
Scripta Islandica 68: 123–151.

© Elín Bára Magnúsdóttir (CC BY)
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-336109>

Sturlas litterære verker, *Íslendinga saga* og *Hákonar saga Hákonarsonar*.² I disse studiene blir *Grettla* veldig synlig blant islendingesagaene i forhold til at den ofte deler samme språkbruk med disse sagaene når det skrives om samme tematikk. Det dreier seg også om språkbruk som forekommer i Sturlas litterære verker. Disse resultatene gir derfor grunn til å forske mer på innhold og ordforråd i *Grettla* med henblikk på Sturlas eventuelle forfatterskap av sagaen.

Forfatterforskning på *Grettla* kan imidlertid se problematisk ut på grunn av overleveringen av sagaen. Den er bevart i fire pergamenthåndskrifter fra sent på 1400-tallet til ca. 1500 (jf. Guðni Jónsson 1936: lxxv–lxxix). Hvis Sturla har skrevet sagaen er det merkelig at ingenting er overlevert av den før ca. to hundreår etter hans død.³ Det dreier seg derfor om lang tid fra tidspunktet sagaen antas å ha blitt skrevet på og til det eldste overleverte håndskriftet, men med utgangspunkt i attribusjonen til Sturla må vi gå ut i fra at sagaen i hvert fall er skrevet sent på 1200-tallet. I forbindelse med forfatterforskning blir det derfor et spørsmål i hvilken grad teksten er blitt endret siden sagaen opprinnelig ble skrevet. Som nevnt tidligere, blir *Grettla* en synlig islendingesaga i forfatterstudiene av *Eyrbyggja* og *Porskfirðinga saga*, og resultatene viser språklige likheter med Sturlas litterære verker (jf. Elín Bára Magnúsdóttir 2015a: 287–339, 2015b: 87–127). I de fleste tilfeller dreier det seg om bruk av enkeltord og uttrykksmåter som er svært sjeldne i andre islendingesagaer, men som samtidig vitner om Sturlas spesielle og personlige stil. Disse studiene støtter derfor opp om at sagaen – eller deler av den – opprinnelig kan stamme fra Sturla og at det dreier seg om hans opprinnelige tekst.⁴

² *Eyrbyggja* er en av de islendingesagaene som lenge har vært knyttet til Sturla (jf. Gunnar Benediktsson 1961: 189–93, Hallberg 1979: 207–19 og Helgi Þorláksson 1992: 295–320). Forfatterstudien av *Eyrbyggja* påviser likheter i språkbruken i *Grettis saga* og *Porskfirðinga saga* blant islendingesagaene (jf. Elín Bára Magnúsdóttir 2015a). Det er grunnen til at en forfatterstudie ble gjennomført av *Porskfirðinga saga* (jf. Elín Bára Magnúsdóttir 2015b: 87–127).

³ *Grettla* er overlevert i unge håndskrifter og i tillegg er det vanlig at den er overlevert sammen med andre sagaer om fredløse personer (*Gísla saga* og *Harðar saga*) og fornalder- og riddersagaer (jf. Örnólfur Thorsson 1994: 915–919). Kirsten Hastrup (1986) har ment at overleveringen av sagaen kan tyde på “renewed interest in the saga at this particular point in time. [...] Thus albeit classified as an *Íslendingasaga* by the literary historians of modern times, the scribes of the 15th–16th century Iceland made *Grettis saga* part of a distinct category of popular tales of outcasts, supernatural beings, and romantic figures” (287).

⁴ I en studie av såkalte *stakorð* el. *sérorð* i islendingesagaene – dvs. ord som kun forekommer i én av sagaene – viser det seg at *Grettla* har flest *stakorð* blant sine søstre, ca. 600 ord (jf. Örnólfur Thorsson 1994: 919–927; se også 1993). I tillegg inneholder den flere

På den andre siden kan innholdet i pergamenthåndskriftene til *Grettla* være et bevis på at sagaen er overlevert i sin opprinnelige form. Som Guðni Jónsson (1936: v–xv) har gjort rede for er de alle likelydende innholdsmessig. På grunn av det har Guðni Jónsson avvist tesen om at sagaen er sammensatt av episoder fra flere forfattere/avskrivere ved å vise hvordan de enkelte episodene henger tematisk sammen.⁵ *Grettlas* forfatter ser ut for å ha planlagt sin saga fra start til slutt og tematikken i sagaen er en av grunnene for at den er ansett for å være blant sagalitteraturens store kunstverker.

I denne artikkelen skal jeg se nærmere på forfatterintrusjon i *Grettla*. I sagalitteraturen forekommer forfatterintrusjon bl.a. ved at forfatteren kommenterer noe i forbindelse med innholdet i sagaen (se Schach 1970: 128–56 og Manhire 1974–77: 170–90). Forfatterintrusjon er ikke særlig vanlig i islendingesagaene som ellers er kjente for sin objektive fortellemåte og stil.⁶ I *Grettla* ser vi derimot relativt mye forfatterintrusjon og det er bl.a. her forfatteren viser sitt forfatterpreg; han er nokså raus med å gi kommentarer til sitt publikum, bl.a. i forbindelse med kildehenvisninger eller kommentarer om sin egen samtid og sagatiden. Målet med artikkelen er å analysere og sammenligne slike henvisninger med Sturlas kjente verker samt med andre islendingesagaer for å undersøke om vi ser samme type forfatterintrusjon i Sturlas verker og andre islendingesagaer.

Grettla og Sturlas verker tilhører ulike sjangrer og det betyr at det brukes ulike kilder i dem. Sturlas *Landnáma*-redaksjon, *Sturlubók*, er en historiebok og hans litterære verker er samtidssagaer. I *Sturlubók* bruker

unge lánæord enn andre sagaer. Resultatet vil Örnólfur Thorsson tolke på to måter: “[Það] kann að vera til vitnis um ungan aldur sögunnar þó þessi orð kunni vissulega að hafa bæst í orðaforða hennar á vegferðinni um hendur skrifara” (923). Et interessant spørsmål her er i hvilken grad dette ordforrådet (*stakorð*) forekommer i Sturlas tekster og i så fall kan bidra til videre forfatterforskning av sagaen.

⁵ Littærere analyser av *Grettla* i senere tid har også tatt utgangspunkt i å gi en helhetlig tolkning av innholdet i sagaen. Forskere har særlig fokusert på forfatterens fremstilling av Grettirs heltemot og hvordan det utfordrer ham til å gi seg i kast med overnaturlige krefter. Grettirs kontakt med disse kreftene preger hans liv fordi han omsider blir dømt til å leve i periferien av samfunnet som fredløs. Se Kathryn Hume (1974: 469–486), Kirsten Hastrup (1986: 281–310) og Guðmundur Andri Thorsson (1990: 100–117).

⁶ Middelalderlitteratur inneholder ofte prologer hvor forfatterne gir informasjon bl.a. om verkets tilblivelse eller kildebruk. I kongesagaer og helgenlitteratur har slike kommentarer ofte paralleller i latinske bøker fra middelalderen (jf. Sverrir Tómasson 1988). Islendingesagaene inneholder imidlertid ikke prologer og derfor er det via forfatterintrusjon det først og fremst er mulig å få informasjon om f.eks. forfatterens kildebruk (jf. Meulengracht Sørensen 1995: 56–57).

han delvis samme kilder som er brukt i islendingesagaene bl.a. ved at han bruker denne sjangeren mye (jf. Jón Jóhannesson 1941: 71–136; også Jakob Benediktsson 1968: liv–lxx). I samtidssagaene bruker Sturla diverse skriftlige kilder og samtidige hjemmelsmenn, inkludert seg selv som har vært øyenvitne til en del av hendelsene (jf. “Formáli”, *Sturl.* I: 115; også Guðrún Ása Grímsdóttir 1988: 27 og Sverrir Jakobsson 2013: xxxiii–xxxvii). Når det gjelder Sturlas samtidssagaer, særlig *Íslendinga saga*, ser vi derimot at Sturlas fortellemåte og stil ofte er sammenlignbar med islendingesagaene (jf. Úlfar Bragason 2010: 67–91, 141–58, 1986: 64–77 og Þórir Óskarsson 1994: 294–307). En analyse av forfatterintrusjon i *Grettla* og Sturlas verker går da på tvers av sagasjangrene. Et interessant spørsmål er derfor om forfatterintrusjon i *Grettla* har likhetstrekk med Sturlas verker og hva det i så fall har å si om tesen for hans forfatterskap av sagaen.

Forfatterens referanseramme

Forfatteren av *Grettis saga* har skrevet sin saga med utgangspunkt i mange kilder. Hans kildebruk viser at han var en belest mann som hadde gode kunnskaper om sagalitteraturen som var skrevet på hans tid. Kildehenvisningene er samtidig et argument for at han skrev sin saga relativt sent på 1200-tallet (jf. Guðni Jónsson 1936: lxix). Forfatteren har kjent til og brukt flere av islendingesagaene i sin egen saga men henviser direkte kun til disse tre, *Laxdæla saga*, *Bandamanna saga* og *Bjarnar saga Hít-dælakappa*. I tillegg refererer han til en saga om Eiríkr jarl som kan ha tilhørt en kongesagasamling. Han har imidlertid åpenbart brukt flere sagaer i skrivningen av *Grettla* uten at det refereres direkte til disse (jf. Guðni Jónsson 1936: xx–xxx). I islendingesagaene er det tilfeldig hvilke andre sagaer det henvises direkte til. Det betyr at sagaforfatterne ikke har jobbet etter et system når det gjaldt å referere til andre sagaer (jf. Schach 1970: 142–47). Det betyr også at *Grettlas* forfatter har jobbet på samme måte som andre islendingesagaforfattere med henblikk på henvisningspraksis.

I tillegg til dette refereres det også til en ukjent saga i *Grettla*: “Þaðan af gerðisk saga Þoðmóðs ok Grímólfs ok Gerpis” (*ÍF* VII: 33). Sturla Þórðarson henviser også til den i sin *Landnáma*-redaksjon, *Sturlubók*, men med litt annerledes tittel: “Þaðan af gerðisk saga Þoðmóðs gerpis ok

Grímólfs” (*ÍF* I: 198).⁷ Guðni Jónsson (1936: xvii–xxiv) har gjort rede for forholdet mellom *Grettla* og *Sturlubók* og kommer frem til at forfatteren har brukt *Sturlubók* som kilde (se også Andersson 1964: 83–95). Det er spesielt episoden om Qnundr tréfoðr (1.–11. kap.), landnåmsmann og Grettirs oldefar, som har tilknytning til *Sturlubók*. Det kan se ut til at forfatteren har fortalt om Qnundrs liv i Norge og bosetting på Island ved å dikte opp historien på grunnlag av faktaopplysninger i *Sturlubók*. Det samme gjelder for episoden (12. kap.) hvor referansen til historien om Bøðmóðr gerpir og Grímólfr kommer frem. Denne sagaen er ellers helt ukjent og derfor har forskere ment at det er usikkert om den har funnes i skriftlig form (jf. Guðni Jónsson 1936: 33fn og Jakob Benediktsson 1968: 198fn).

Sturlubók ser ut til å ha vært en kilde for de første kapitlene i *Grettla*. I tillegg er de fleste slektstavlene i sagaen derfra. Guðni Jónsson (1936) mener derfor at forfatteren har hatt “óvenjulega þekkingu á Landnámu [spesielt *Sturlubók*] og frábæra hæfileika til þess að gera sér mat úr brota-kenndum heimildum” (xxiii). Når det gjelder slektstavler spesielt ser vi ofte språklige likheter mellom *Grettla* og *Sturlubók*, og dette tyder også på intertekstualitet mellom disse tekstene (jf. Gísli Sigurðsson 2002: 304–306; se også 2014: 1–11).

I *Grettla* gir forfatteren også informasjon om sagaer som han kjente til men ikke har bruk for i sin saga. Han peker f.eks. på at slaget i Hafrsfjord har vært utgangspunkt for mange sagaer: “Þessi orrosta hefir einhver verit mest í Nóregi; koma hér ok flestar søgur við, því at frá þeim er jafnan flest sagt, er sagan er helzt frá gør (*ÍF* VII: 5). Han nevner også gjerne stoff som han har kjennskap til men som han ikke forteller spesielt om i sin saga: “Morg berneskuþrøð gerði Grettir, þau sem eigi eru í sögu sett” (*ÍF* VII: 42). I tillegg får vi vite når det ikke fins kilder om enkelte personer:

Skeggi var ólíkr oðrum systkinum sínum fyrir sakar afls ok vaxtar; en þá er hann var fimmtán vetra, var hann sterkastr norðr þar ok var þá eignaðr Gretti.

⁷ I *Sturlubók* henviser Sturla både til kjente og ukjente islendingesagaer, men det ser ut til at han har brukt flere sagaer uten at han refererer direkte til dem (jf. Jón Jóhannesson 1941: 71–136). I samtidssagaene sine bruker han hovedsakelig kilder fra sin egen samtid. Han pleier ikke å referere til sagaer fra den tid med ett unntak i *Hákonar saga*: “Ingi konungr varð missáttur við Prændi fyrir þat er þeir heldu leiðöngrum fyrir honum ok oðrum útvinnum. Konungr bardisk við þá á Raumaþingi, sem ritat er í sögu hans” (*ÍF* 31: 188). Sturla henviser her sannsynligvis til *Boglunga saga* som er regnet for å ha vært skrevet tidlig på 1200-tallet (jf. Þorleifur Hauksson 2013: vii).

Hugðu menn, at hann myndi afbragðsmaðr verða, en hann andaðisk sjautján [sic] vetra, ok er engi saga af honum (*ÍF* VII: 219).

Hafa þat flestir menn sagt, at Þorsteinn drómundr ok hans kona Spes þykkja verit hafa inir mestu gæfumenn, ór því sem ráða var. En ekki hafa börn hans né afkvæmi til Íslands komit, svá at saga sé frá gør (*ÍF* VII: 289).

Íslendingesagaenes forfattere støtter seg ofte til kilder som de ikke gjør spesielt rede for (jf. Schach 1970: 140–141). I slike tilfeller avslutter de ofte sine kommentarer med formuleringen *er eigi kemr við þessa sögu* eller lignende fraser. I følgende tekst ser f.eks. *Eyrbyggjas* forfatter ut for å ha brukt kun det stoffet fra *Landnáma* som passet ham: “Á þessum tímum byggðisk allr Breiðafjörðr, ok þarf hér ekki at segja frá þeira manna landnámum, er eigi koma við þessa sögu” (*ÍF* IV: 11). I *Grettla* fins det to sitater av denne typen. I en episode (13. kap.) som forteller om faren til Grettir, Ásmundr, og hans hjemkomst fra Norge, gir forfatteren også informasjon om begivenheter som skjedde samtidig i bygda. Han forteller om en tysk biskop, Friðrekr, som holdt på med å kristne folk på nordlandet på Island. Forfatteren vil her formidle stoff som han har eventuelt kjent fra muntlig tradisjon eller andre sagaer som handler om samme tema (jf. Schach 1970: 140). Det er likevel begrenset hvor mye kunnskap som i utgangspunktet avbryter handlingen i sagaen det går an å formidle: “Margt bar til tíðenda um sameign þeira byskups ok Norðlendinga, þat er ekki kemr við þessa sögu” (*ÍF* VII: 35). Det andre eksemplet finner vi i en episode (76. kap.) som handler om Þorbjörns ǫnguls forsøk på å ta livet av Grettir og hans bror Illugi mens de oppholdt seg i Drangey. Her igjen vil forfatteren formidle sin kunnskap om hendelser som skjedde samtidig men i dette tilfelle klarer han å relatere det delvis til Grettirs sak:

Á þessum vetri andaðisk Skapti lögmaðr Þóroddsson. Var Gretti þat skaði mikill, því at hann hafði heitit at ganga fyrir um syknu hans, þegar Grettir hefði tuttugu vetr í sekð verit, en sjá var inn níttjándi sekðar hans, er nú var frá sagt um hríð. Um várit andaðisk Snorri goði, ok mart bar til tíðenda á þessum misserum, þat sem ekki kemr við þessa sögu (*ÍF* VII: 243).

Dette sitatet handler om kronologien i sagaen i forhold til Grettirs fredløshet (*sekt*). Når forfatteren skriver om kronologi ser vi at han kjenner til og vil formidle kunnskap også om andre viktige hendelser i sagaens samtid. Her viser han seg frem som en historiker og eventuelt som en erfaren annalskriver.

Sturlas samtidssagaer kan sjangermessig defineres som en blanding av

historie, epikk og annalskriving (jf. Guðrún Ása Grímsdóttir 1988: 24–25). Sturla har også vært foreslått som en mulig forfatter av *Resensannáll* (jf. Stefán Karlsson 1988: 47–58). I samtidssagaene avbryter han ofte sin fortelling på tilsvarende måte som i sitatet fra *Grettla* for å gi plass til annalskriving. Nedenfor blir det vist noen eksempler hvor han gir informasjon om dødsfall som skjer på samme tid som handlingstiden:

Íslendinga saga	Hákonar saga
Pann vetr, er Guðmundr biskup var í Steingrímsfirði, andaðist Páll biskup III. kal. decembris, en körlinn var til biskups Teitr Bersason, systursonr Þorvalds Gizurarsonar, ok fór Þorvaldr útan með honum. Teitr andaðist í Nóregi ok varð eigi biskup. Þá andaðist Guðmundr inn dýri ok Jón Sigmundarson (<i>Íslendinga saga, Sturl. I: 257</i>).	Um várit eftir á föstu urðu mikil tíðendi í Danmörk. Þá andaðisk Valdimarr konungr, son Valdimars konungs Knúttssonar, er þann tíma var einn ágætastur konungr á Norðrlöndum. Hann hafði þá verit konungr í Danmörk þrjátíu ok níu vetr. Til ríkis kom eftir hann Eiríkr konungr, son hans, ok hafði hann áðr verit fimm vetr konungr með feðr sínum (<i>Hákonar saga II: 117</i>).
Magnús biskup andaðist þat sumar it næsta eftir, degi fyrir Máriaumessu fyrri. Þorvaldr Gizurarson kanoki hafði andazt tveim vetrum fyrir en þeir Magnús biskup, bróðir hans, ok Þórðr Sturluson, ok er ártíð hans Egidíusmessu. Á því ári, er Þorvaldr andaðist, dó Flosi munkr Bjarnason ok Sigurðr Ormsson ok Digr-Helgi (<i>Íslendinga saga, Sturl. I: 401–402</i>).	Hákon konungr fór um sumarit norðr aftir til Björgynjar ok dvalðisk þar nökkura hríð um haustit. Á þessu sama ári andaðisk Gregorius páfi í Róma, ok kom eftir hann Innocentius. Þetta haust hit sama tók Gizurr Þorvaldsson af lífi Snorra Sturluson í Reykjaholti á Íslandi (<i>Hákonar saga II: 118–119</i>).
Þetta sumar andaðist Þórarinn ábóti Sveinsson at Þingeyrum, fjórum nóttum fyrir Barthólómeusmessu. Var þá fyrir fjárforráðum staðarins Vermundr prestr Halldórsson. Sá atburðr varð út í Fljótum þetta sumar, at þat æpti í fjallinu, Tungufjalli, mikit stóróp, ok var hrinr illr á eftir. Þat heyrðu menn nökkurum sinnum. Vigfúss bóndi Illugason heyrði þetta óp ok fleiri menn aðrir (<i>Íslendinga saga, Sturl. I: 479</i>).	Hákon konungr bjó ferð sína norðr í land ok sat í Þrándheimi um vetrinn. Þessi var hinn sjaundi vetr hins fjórða tigar konungdóms hans. Um várit í föstu andaðisk þar í Þrándheimi Pétur í Gizka. Hákon konungr bjósk norðan í föstunni ok suðr til Björgynjar ok dvalðisk þar nökkura hríð um várit. Þetta sama vár andaðisk Sörli erkibyskup í Þrándheimi Tveggja postola messu Philippi ok Jacobi (<i>Hákonar saga II: 168</i>).

I en annen forfatterintrusjon hvor *Grettlas* forfatter ser ut til å formidle stoff fra andre kilder, er det også interessant å sammenligne hans fortellemåte og stil med Sturlas tekster. Han forteller om da Olav den hellige overtar makten i Norge, men i dette tilfellet kan han ha referert innholdet i *Snorris Soga om Olav den hellige* (49.–51. kap.) eller *Fagrskinna* (29. kap.; jf. Guðni Jónsson 1936: 124fn). Forfatteren nevner imidlertid ingen spesi-

fikke kilder i denne sammenhengen. Om innholdet i disse historiene om helgenkongen bruker forfatteren ordene *merkilegir hlutir*.⁸ I to av Sturlas verker, *Íslendinga saga* og *Magnúss saga lagabætis*,⁹ brukes det samme uttrykksmåter i forbindelse med historier som omhandler samme tematikk:

Grettis saga	Íslendinga saga og Magnúss saga lagabætis
<p>Snimma um várit eptir kom skip út af Nóregi; þat var fyrir þing. Þeir kunnu at segja mǫrg tǫfendi; þat fyrst, at hǫfðingjaskipti var orðit í Nóregi; var þá kominn til ríkis Óláfr konungr Haraldsson, en Sveinn jarl ór landi stokkinn um várit eftir Nesja orrostu. Váru margir merkiligir hlutir sagðir frá Óláfi konungi ok þat með, at hann tók þá menn alla bezt, sem váru atgørvismenn um nǫkkura hluti, og gerði sér þá handgengna. Við þetta urðu glaðir margir ungir menn ok fýstusk til útanferðar (<i>Grettis saga</i>, <i>ÍF</i> VII: 124–125).</p>	<p>Þetta sumar it sama létu þeir Sighvatr Guðmund biskup fara útan ok harðliga leikinn af óvinum sínum. Var hann þá nǫkkura vetr í Nóregi, ok gerðust þar margir merkiligir hlutir þá um háttu hans og spásagnir (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 293).</p> <p>Þá er lík herra Guðmundar biskups var til kirkju borit til graftar, báðu formenn kirkjunnar hringja sem flestum klukkum. Var þá hringt tvennum, ok skalf mjök kirkjan, er hon var gömul. Þá bað Jón prestur hringja öðrum tvennum, ok var svá gert. Þá fundu þeir mun á, at kirkjan var þá fastari en áðr. Þá bað hann hringja öllum klukkum, ok svá var gert. Ok hafa svá þeir menn sagt, er þar váru við, at þá skalf kirkjan ekki, ok þótti þat minniligr hlutr. Ok margir merkiligir hlutir urðu á þann dag, er biskup var grafinn, þótt hér sé eigi ritaðir, ok hugguðust þeir, er hryggir váru (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 400–401).</p> <p>Var Valdimarr konungr með Magnúsi konungi alla þá stund er þeir váru ásamt, ok var þar hin ágætasta veizla. Fóru allir hlutir sem blíðligast með þeim, ok váru þar margir merkiligir hlutir talaðir, þeir er vér ritum eigi. Magnús konungr gaf Valdimar konungi ágætar gjafir er þeir skildu ... (<i>Magnúss saga lagabætis</i>, <i>ÍF</i> 32: 277).</p>

⁸ Det er kun i *Laxdæla* vi finner bruk av samme adjektiv i lignende kontekst blant islendingesagaene: „Gellir Þorkelsson bjó at Helgafelli til elli, ok er mart merkiligt frá honum sagt; hann kemr ok við margar sǫgur, þótt hans sé hér lítt getit“ (*ÍF* V: 229).

⁹ *Magnúss saga lagabætis* er kun overlevert på to blad i AM 325 X 4to (jf. Sverrir Jakobsson 2013: lx–lxiv). Tekstutdraget ovenfor er det eneste som ble aktuelt å bruke her fra sagaen. I *Hákonar saga* finner vi en lignende formulering om hertug Skule: “Skúli hertugi gaf bæinn á Reini, föðurleifð sína, til klaustrs ok lét þar reisa ágætt steinmustari ok setti þar nunnuklaustr ok lagði þar til stórfé. *Margir hlutir eru aðrir at segja frá athöfnum hans afbragðligir, þótt hér sé eigi ritaðir*” (*Hákonar saga* II: 116, uth. av EBM).

I *Íslendinga saga* fortelles det her om en geistlig person, Guðmundur Arason, biskop på Hólar på Island (1203–1237). Betydningen av *merkiligir hlutir* her dreier seg om interessante men også overnaturlige hendelser i forbindelse med bispens opphold i Norge og deretter hans gravferd på Island.¹⁰ Sitatet fra *Magnúss saga* forteller om et møte mellom svenskekongen Valdimar og kong Magnus lagabøte. Samtaler mellom maktpersoner er her også omtalt som *merkelige*, her i betydningen interessante, men vi får ikke vite noe mer om innholdet. Tekstutdragene viser at forfatteren av *Grettla* og Sturla uttrykker seg på samme måte når de refererer til kilder som forteller om samtaler mellom geistlige og/eller kongelige personer. Forfatterintrusjon i form av kommentarer om innhold i andre udefinerte kilder har derfor en del felles i *Grettla* og Sturlas tekster.

Henvisninger til muntlig tradisjon

I islendingesagaene finner vi mange uttrykksmåter av typen *Svá er sagt*, *Þess er getit*, *Svá segja menn* osv. Betydningen av disse har vært diskutert blant sagaforskere; er de retoriske uttrykksmåter eller genuine referanser til muntlig tradisjon (se Liestøl 1929: 36–37 og Baetke 1956: 29). Theodore M. Anderssons (1966: 1–23) analyse av disse referansene viste at flertallet (ca. 60%) er fortelle tekniske eller retoriske uttrykksmåter (*spurious references*) mens andre kan sies å være genuine referanser til muntlig tradisjon.¹¹ Det er derimot ingen enkel sak å vurdere hvilke av henvisningene som er ekte i forhold til muntlig tradisjon. Det gjelder særlig de som refererer til mennesker, f.eks. *Svá segja menn*, *Þat er sogn manna* osv. (se også Manhire 1974–77: 174–177).¹² Likevel, Anderssons

¹⁰ *Sturlunga saga* inneholder en historie om biskop Guðmundur, nemlig *Prestssaga Guðmundar góða*. Der brukes det samme uttrykksmåte om bispens evner: “En í farlengð hans urðu fleiri hlutir merkiligir en ek kunna at telja af yfirsöngum ok vatnsvígslum” (*Sturl.* I: 141). Historier om biskop Guðmundur fins i flere redaksjoner, men stoff fra bl.a. Sturlas *Íslendinga saga* har vært inkorporert i *Prestssaga* og andre redaksjoner som er basert på den (jf. Jón Jóhannesson 1946: xxvii–xxviii; se også Stefán Karlsson 1983: clii–cliii).

¹¹ Tallene er baserte på forekomsten av slike henvisninger i islendingesagaer og -tåtter (*ÍF* II–XII) ekskludert *Reykðæla saga*. I denne sagaen forekommer det uvanlig mange referanser av denne typen. 80 av dem ble ekskludert fra studien siden de er ment å være retoriske uttrykksmåter som ikke refererer til muntlig tradisjon (jf. Andersson 1966: 5 og 20–21).

¹² De referansene som ikke henviser til mennesker, nemlig *Svá er sagt* osv., har ofte en klar

studie viser at referanser av denne typen fungerer både som retoriske uttryksmåter og kan være direkte referanser til muntlig tradisjon.

I *Grettis saga* brukes oftest formelen *Svá segja menn* el. *Pat segja menn* når det henvises til mennesker. Én av dem refererer til Grettirs reaksjon når han blir fortalt om sin fars og brors død og i tillegg at han er blitt dømt fredløs: “Svá segja menn, at Grettir brygði engan veg skapi við þessar fréttir ok var jafnglaðr sem áðr” (*ÍF* VII: 148). Andersson (1966) kommenterer her: “Since such news might normally be expected to affect a man’s mood, Grettir’s equanimity is surprising and requires oral confirmation” (11). Andersson grupperer dette sitatet med en stor gruppe referanser som har til felles å henvise til mennesker. Han tror det er usannsynlig at de er genuine referanser til muntlig tradisjon: “These references are used to set off special information; they serve as rhetorical emphasis” (7).

Når det gjelder sitatet om Grettirs reaksjon har forfatteren først referert til en strofe av Grettir hvor han dikter om denne vanskelige tiden i sitt liv: “Allt kom senn at svinum, / sekt mín, bragar tíni. / Føður skal drengur af dauða, / drjúghljóðr ok svá bróður” (*ÍF* VII: 147). Strofen formidler Grettirs sorg og står derfor i motsetning til forfatterens kommentar om hans reaksjon (jf. Stavnem 2000: 27). Det åpner for den tolkningen at forfatteren har gjort Grettirs reaksjon mer heltemodig enn tradisjonen ga uttrykk for. Og hensikten med henvisningen til tradisjonen kan da ha vært å gjøre beskrivelsen mer troverdig.

Når det gjelder andre referanser med formelen *Svá segja menn* i *Grettla* dreier det seg bl.a. om eierforhold i sagatiden:

Pat segja menn, at Þorgils bóndi átti eyjar þær, sem Ólafseyjar heita; þær liggja út á firðinum, hálfa aðra viku undan Reykjanesi. Þar átti Þorgils bóndi uxu góðan, ok hafði eigi sótt orðit um haustit. Talaði Þorgils um jafnan, at hann vildi ná honum fyrir jólin (*ÍF* VII: 159–160).

Brœðr tveir bjuggu þar, sem heitir at Breiðá í Sléttahlíð, ok hét Þórðr hvártvegg; þeir váru rammir at afli ok þó gæfir menn. Þeir áttu allir part í Drangey. Svá segja menn, at eigi ættu færi menn í eyjunni en tutugu, ok vildi engi sinn part öðrum selja. Þórðar synir áttu mest í, því at þeir váru ríkastir (*ÍF* VII: 227–228).

I tilfeller hvor sagaforfattere formidler fakta om sagatiden, som det er

fortelleteknisk funksjon ved å markere et nytt avsnitt, episode eller kapittel i en islendingesaga (jf. Andersson 1966: 6).

gjort her, kan det i utgangspunktet dreie seg om kunnskap som er tradert muntlig. Referanser av denne typen gir, dermed, uttrykk for at forfatteren her bruker tradisjonen for at publikum skal få inntrykk av at han her støtter seg til pålitelige kilder. Manhire (1974–77: 177–188) kommer frem til samme resultat for samme type referanser i islendingesagaene.

I Sturlas samtidssagaer er det enklere å se at han faktisk henviser til muntlige kilder når han bruker formler som *Svá segja menn*. I *Íslendinga saga* er tidsforskjellen mellom handlings- og nedskrivningstid mye mindre enn i islendingesagaene (jf. Úlfar Bragason 2010: 145). Sturla har derfor basert sine fortellinger på øyenvitner og utsagn fra sine samtidige. Han navngir sjelden sine hjemmelsmenn og kilder men bruker bl.a. fortelleformler i stedet (jf. Björn M. Ólsen 1902: 415–430 og Pétur Sigurðsson 1933–35: 162–177).

I en del av sitatene i *Íslendinga saga* kommer det også direkte frem at han støtter seg til øyenvitner som f.eks. disse to kampbeskrivelsene viser:

Pat var ok snemma fundarins, er Eiríkr birkibeinn lagði Mána Ívarsson í gegnum fyrir framan kirkju. En svá segja menn, at Aron, sonr Halldórs Ragnheiðarsonar gengi fyrstr á húsin. Gengu menn þá eftir honum (*Sturl. I*: 405).

Hann tók breiðöxi úr hendi Þórði Valdasyri ok hjó í höfuð Sturlu vinstra megin fyrir aftan eyrat mikit sár ok hljóp lítt í sundr. Þat segja menn þeir, er hjá váru, at Gizurr hljóp báðum fótum upp við, er hann hjó Sturlu, svá at loft sá milli fótanna ok jarðarinnar (*Sturl. I*: 435–436).

I *Hákonar saga* henviser Sturla bl.a. til bygdefolk og viser på den måten at han støtter seg til muntlige fortellinger:

Hákon konungr sneri þá heim aftr ferð sinni ok var um nóttina á Strönd at Gils bónda, þar sem óbrennt var. Svá segja Vermar at þar hvíli heilagur maðr er Þorgeirr hét (*Hákonar saga I*: 287).

Suðreyingar segja at þessir menn, er konunginum sýndusk í svefni, váru þeir hinn helgi Óláfr konungr af Nóregi ok hinn helgi Magnús jarl af Orkneyjum ok hinn helgi Kolumba (*Hákonar saga II*: 147).

Sturla henviser også til *fróðir og/eller vitrir menn* i sine verker. Slike referanser forekommer også i islendingesagaene. I den såkalte “Formáli” i *Sturlunga saga* fortelles det bl.a. om Sturlas kildebruk at han har brukt “vísindi af fróðum mönnum, þeim er váru á öndverðum dögum hans ...” (jf. *Sturl. I*: 115). Det kan bl.a. forklare hvem de vise menn er i hans samtidssagaer. I *Sturlubók* er det derimot sannsynlig at han henviser til autoriteter og skriftlige kilder om landnåmet, bl.a. eldre redaksjoner av

Landnáma som nå er gått tapt (jf. Schach 1970: 145; se også Jón Jóhannesson 1941: 71–75).

Vi ser samme bruk av referanser til muntlig tradisjon, også i forhold til språkbruk, i islendingesagaene og Sturlas verker. I Sturlas samtidssagaer er tidsforskjellen mellom handlings- og nedskrivningstid relativt kort og det gjør at fortelleformlene faktisk kan henvise til hjemmelsmenn fra hans egen samtid. Avstanden mellom saga- og nedskrivningstid er derimot mye større i islendingesagaene og her er det vanskeligere å tolke hva disse formlene egentlig står for. De fleste er trolig retoriske grep, men en del kan være genuine referanser til fortellertradisjonen (jf. Andersson 1966: 1–23). Fortelleformlene har ellers hatt stor betydning for islendingesagaenes tilblivelse fordi de så tydelig preger deres fortellemåte og stil. Bruken av disse formlene kan leses som et tegn på at forfatterne har forsøkt å videreføre den muntlige tradisjonen og etterligne den da de skrev sine sagaer (jf. Meulengracht Sørensen 1995: 53–59).

Henvisninger til sagapersoner og hjemmelsmenn

Det som er spesielt med *Grettis saga* er at forfatteren noen ganger henviser til sagaens hovedperson, Grettir. I disse sitatene fremstår Grettir som en kilde for en del historier som handler om ham selv. Forfatteren ser ut til å være den eneste blant islendingesagaforfatterne som henviser til en sagaperson på denne måten, dvs. en som fremstår som kilde for enkelte hendelser. I to andre sagaer er det avslutningsvis henvist til navngitte personer som eventuelt fremstår som kilder for sagaens tilblivelse.¹³ I *Íslendinga saga* henviser Sturla også til sagapersoner som

¹³ I *Droplaugarsona saga* er det referert til en person som skal ha fortalt sagaen: “Porvaldr átti son, er Ingjaldr hét. Hans sonr hét Porvaldr, er sagði sögu þessa” (*ÍF* XI: 180). Om Porvaldr her fremstår som en muntlig kilde eller som forfatteren av sagaen er uklart (jf. Meulengracht Sørensen 1995: 66–67; se også Andersson 1964: 111–112). I *Grænlandinga saga* fortelles dette til slutt: “Ok hefir Karlsefni gørst sagt allra manna atburði um farar þessar allar, er nú er nokkut orði á komit” (*ÍF* IV: 269). Þorfinnr Karlsefni er en av sagaens hovedpersoner og fremstår her som et vitne til hendelsene i sagaen. Om hans rolle har Meulengracht Sørensen (1995) sagt: “Også her [i tillegg til *Droplaugarsona saga*] er det en ‘privat’ tradition, der forudsættes. Vi skal tro, at fortællingen om de rejser, sagaen handler om, er overleveret i Karlsefnis slægt ned til den person, der har skrevet sagaen. Sagaens fortæller fremstilles som formidler af traditionen fra Karlsefni, og vi ser den oprindelige fortæller, øjenvidnet, som en mere betydningsfuld person end den aktuelle fortæller” (67–68).

har status som øyenvitner eller hjemmelsmenn. Úlfar Bragason (2010) hevder at det fins få referanser av denne typen i sagaen. Sturlas hensikt har vært å gjøre sin fortelling mer troverdig, men siden det dreier seg om såpass få henvisninger “mynda [þær] ekki sérstakt frásagnarsvið heimildarmanns (-manna) í sögunni” (146).¹⁴ Det samme er faktisk tilfellet med samtidssagaer generelt hvor kildehenvisninger av denne typen forekommer sjelden (jf. Sverrir Tómasson 1988: 244–245).

Hensikten med henvisningene til Grettir kan ha vært den samme, nemlig å gjøre historiene mer troverdige. De har til felles å foregå i ‘den overnaturlige sfæren’ i sagaen som nok kan utfordre publikums vanlige oppfatning av virkeligheten (se også Guðni Jónsson 1936: xlv–xlv og Óskar Halldórsson 1977: 627–639). To av historiene handler om Grettirs overnaturlige styrke og forteller først om hans kamp med en bjørn i Norge (21. kap.) og deretter mot en trollkvinne på Island (65. kap). Siden fortelles det om Grettirs skjebnesvangre kamp mot gjenferdet Glámr (35. kap.) og så om hans kontakt med et halvtroll ute i den islandske villmarka (61. kap.).

Samme type referanser i *Íslendinga saga* går ut på å referere til vitner som stadfester enten kritiske eller vanskelige saker i Sturlungatidens maktkamp på Island (129. og 143. kap.), bl.a. til Gizurr Þorvaldsson og hans konflikt med Sturla Sighvatsson. I tillegg henviser Sturla to ganger til personer som var til stede under brannen på gården Flugumýri; først til én som vitner om fremragende prestasjoner i kampen (172. kap.) og deretter igjen til Gizurr Þorvaldsson og samtidig en kjent episode fra brannen som forteller om hvordan han berget livet ved å skjule seg i et syrekar (174. kap.). Sturla henviser enda en gang til Gizurr i forbindelse med forliket han gjør med Hrafn Oddsson etter brannen (177. kap.). Til sist henviser Sturla til et øyenvitne i kampen på gården Geldingaholt (188. kap.). En fellesnevner for referanser til sagapersoner i *Grettla* og *Íslendinga saga* er altså at det henvises mye til de samme personene og til vitner i kamper, bl.a. for å fremheve enkelte personers prestasjoner i kamper:

¹⁴ Selvom Sturla sjelden navngir sine hjemmelsmenn er det likevel mulig å se at han har basert sin *Íslendinga saga* på hjemmelsmenn som ble vitne til de hendelsene som sagaen skildrer (jf. Björn M. Ólsen 1902: 415–430 og Pétur Sigurðsson 1933–35: 162–177). Sturla ser derfor ikke ut for å ha jobbet etter et system i forbindelse med kildehenvisninger. Som nevnt ovenfor ser vi her det samme prinsippet som i islendingesagaene hvor det også er tilfeldig hvilke sagaer det henvises direkte til.

Grettis saga	Íslendinga saga
<p>Þetta er sögn Grettis, at trollkonan steypðisk í gljúfrin við, er hon fekk sárit, en Bárðardalsmenn segja, at hana dagaði uppi, þá eru þau glímdu, ok sprungit, þá er hann hjó af henni höndina, ok standi þar enn í konulíking á bjarginu (<i>Grettis saga</i>, <i>ÍF</i> VII: 213).</p>	<p>Þat er sögn Gizurar sjálfs, at þá er þeir námu staðar í hrauninu fyrir ofan Álfvatn ok sátu á baki, ok þagði Sturla svo um hríð. Ok er svá hafði verit um stund, mælti hann: „Ríðum enn.“ Hefir Gizurr þá helzt grunat, hvárt Sturla efaðist þá eigi, hvern veg hann skyldi af gera við hann ok enn fleiri menn aðra (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 414).</p>
<p>Svá hefir Grettir sagt, at hann þóttisk þá afraun mesta gort hafa, at halda dýrinu. [...] Grettir þrífir þá til saxins ok lagði björninn til hjartans, ok var þat hans bani; eptir þat fór hann heim ok tók feld sinn, ok var hann allr rifinn í sundr (<i>Grettis saga</i>, <i>ÍF</i> VII: 77).</p>	<p>Ok var þat sögn Arnfinns, at hertoginn gæfi Snorra jarlsnafn, ok svá hefir Styrmir inn fróði ritat: „Ártíð Snorra fólgsnarjarls“ –, en engi þeira Íslendinganna lét þat á sannast (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 444).</p>
<p>Svá hefir Grettir sagt, at hann þóttisk øruggr til vígs við flesta menn, þó at þrír væri saman, en hann myndi eigi flýja fyrir fjörum at óreyndu, en því at eins berjask við fleiri, nema hann ætti hendr sínar at verja, sem segir í þessi vísu: Treystik mér við, Mistar ... (<i>Grettis saga</i>, <i>ÍF</i> VII: 107).</p>	<p>Ok svá sagði Þorsteinn Guðmundarson síðan, at hann kvaðst þess hvergi komit hafa, at menn hefði jafnfrækniliga varizt. Ok allir hafa vörn þá ágætt, er varð á Flugumýri, bæði vinir ok óvinir (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 488).</p>
<p>Nú í því er Glámr fell, rak skýit frá tunglinu, en Glámr hvessti augun upp í móti, ok svá hefir Grettir sagt sjálfr, at þá eina sýn hafi hann sét svá, at honum brygði við (<i>Grettis saga</i>, <i>ÍF</i> VII: 121).</p>	<p>Svá hefir Gizurr sagt sjálfr, áðr þeir kæmu í búrit, at hann skalf af kulda, svá at svaglaði í kerinu, en er þeir kómu í búrit, þá skalf hann ekki. Tvisvar leituðu þeir um búrit, ok fór svá á hvárt tveggja sinn (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 493).</p>
<p>Svá hefir Grettir sagt, at fyrir dalnum hafi ráðit blendingr [halvtroll], þurs einn er Þórir hét, ok í hans trausti hafði Grettir þar verit; við hann kenndi Grettir dalinn ok kallaði Þórisdal (<i>Grettis saga</i>, <i>ÍF</i> VII: 200).</p>	<p>Gizurr sagði svá sjálfr síðan, at hann kvaðst eigi vita, hvat Hrafni hafði hlíft á þeim fundi, því at hann kvaðst einráðit hafa áðr fyrir sér at meiða hann at nökkuru, blinda eða gelda (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 502).</p>
	<p>Illugi svartakollr [...] lagðist til fóta Oddi ok gerði hefting at fótum hans, ok þá fell Oddr [...] ekki mjök sárr. Ok þá mælti hann: „Prestsfund vilda ek í guðs nafni,“ segir hann. Þetta heyrði Svarthöfði Dufgusson – hann sat á kirkjustéttinni –, ok margir aðrir. [...] Lét Oddr þar líf sitt við mikla hreysti ok drengskap (<i>Íslendinga saga</i>, <i>Sturl.</i> I: 516).</p>

I disse sitatene ser vi at *Grettlas* forfatter og Sturla formulerer seg på samme måte. I *Grettla* brukes én gang uttrykksmåten *Petta er søgn X* og den bruker Sturla også to ganger. Ordet *søgn* forekommer i en del islendingesagaer og der er det som oftest brukt i lik kontekst som her eller som en referanse til en muntlig kilde, bl.a. med uttrykksmåten *Pat er søgn manna* (jf. lexis.hi.is; søkeord ‘sögn’).¹⁵

I *Grettla* brukes ellers uttrykksmåten *Svá hefir X sagt (sjálfr)* i disse sitatene. Sturla bruker også lignende ordelag i *Íslendinga saga*, bl.a.: *X sagði svá (sjálfr)* eller *Svá hefir X sagt*. Han bruker også samme ordelag i sin *Íslendinga saga* når han henviser til øyenvitner i en kamp: “Þeir börðust lengi nætur ok höfðu svá harðan atgang at því er þeir menn hafa sagt er þar váru at [...]” (1946: 488, uth. av EBM). Dessuten ordlegger han seg på samme måte i sin *Sturlubók* og *Hákonar saga* når han henviser til de vise menn:

Sturlubók	Hákonar saga
Í aldarfarsbók þeiri, er Beda prestur heilagur gerði, er getit eylands þess er Thile heitir ok á bókum er sagt , at liggja sex dægra sigling í norðr frá Bretlandi; [...] Til þess ætla vitrir menn þat haft, at Ísland sé Thile kallað [...] (<i>Sturlubók</i> , <i>ÍF</i> I: 31).	Svá hafa vitrir menn sagt at þat hafi líkast verit vás þat ok erfiði, er Birkibeinar höfðu í þessi ferð með ótta þeim er þeir höfðu af sínum óvinum, áðr þeir kvæmi með konungsson norðr til Prándheims, því vási ok erfiði er Óláfr Tryggvason ok Ástríðr, móðir hans, fengu í sínum ferðum þá er þau flýðu af Nóregi austr til Svíþjóðar fyrir ríki Gunnhildar konungamóður ok sona hennar [...] (<i>Hákonar saga</i> I: 176).
Nú eru rituð landnám flest í Vestfirðinga-fjórðungi, eptir því sem fróðir menn hafa sagt . Má þat nú heyra, at þann fjórðung hefir margt stórmenni byggt, ok frá þeim eru margar göfugar ættir komnar, sem nú mátti heyra (<i>Sturlubók</i> , <i>ÍF</i> I: 209).	Erkibyskup kom svá sinni meðalgöngu at þá fór enn blíðara með þeim mágum at yfirsýn, ok hvárr var í annars boði. En þat hafa þeir menn sagt er vita þóttusk hvárstveggja skaplyndi at aldri hafi síðan orðit fullr trúnaðr milli þeira (<i>Hákonar saga</i> II: 23).

¹⁵ Det er kun i *Fareyinga saga* det henvises til navngitte personer som har status som hjemmelmenn slik det er gjort i *Grettla*: “Petta er søgn Hallbjarnar hala hins fyrra ok Steingrímus Þórarinssonar ok frásögn Ara prests fróða Þorgilssonar” (*ÍF* XXV: 67; se også Ólafur Halldórsson 2006: xxi–xxii og 67fn). I *Sturlunga saga* er *søgn* ikke like mye brukt som i islendingesagaene men i to sagaer, *Sturlu saga* (*Sturl.* I: 106) og *Prestssaga Guðmundar góða* (*Sturl.* II: 117 og 121), er det brukt for å henvise til hjemmelmenn. I andre sagaer er det brukt samme fraser som i islendingesagaene, bl.a. *Pat er søgn manna* osv.

Sturlubók

Hákonar saga

Nú eru rituð landnám í Austfirðinga-fjórðungi, **eptir því sem vitrir menn ok fróðir hafa sagt**. Hefir í þeim fjórðungi mart stórmenni verið síðan, ok þar hafa margar stórar sögur gorkz. (*Sturlubók, ÍF* I: 334).

Uttrykksmáten *Svá hefr X sagt (sjálfr)* fins kun i *Grettla* og Sturlas verker i forbindelse med referanser til kilder, men den forekommer f.eks. ikke i islendingesagaene i de sammenhengene som har vært omtalt her (jf. lexis.hi.is; søkeord 'sagt'). *Grettlas* forfatter og Sturla har også til felles at de begge bruker *Þat er sögn X* når de henviser til navngitte kilder. Som nevnt ovenfor brukes *sögn* i tilsvarende sammenheng i islendingesagaene når det dreier seg om henvisninger til muntlig tradisjon, men ikke med henvisninger til bestemte personer slik det er gjort i *Grettla* og Sturlas *Íslendinga saga*. Det er altså verdt å merke seg at *Grettlas* forfatter og Sturla begge henviser til sagapersoner som har status som kilder og at de i tillegg har en tendens til å formulere seg på samme måte i slike referanser. Spørsmålet som melder seg er om dette er en tilfeldighet eller om det er Sturla som her står bak referansene i *Grettla*.

Referanser til kjente sagaskrivere

Som kjent er det to henvisninger i *Grettis saga* til Sturla Þórðarson der han fremstår som forfatterens kilde. I tillegg forteller forfatteren om arkeologiske funn som skjedde i Sturlas levetid. I islendingesagaene fins det en del henvisninger til kjente sagaskrivere og autoriteter (jf. Schach 1970: 142–143 og Manhire 1974–77: 174). Det er oftest henvist til Ari fróði Þorgilsson, bl.a. i de tre islendingesagaer, *Eyrbyggja* (7. kap.), *Laxdæla saga* (4. og 78. kap.) og *Njáls saga* (114. kap.).¹⁶ I *Harðar saga* er det henvist til Styrmir fróði Kárason.¹⁷ I denne sagaen finner vi en

¹⁶ Som kjent forfattet Ari fróði Þorgilsson (1067–1148) *Íslendingabók* og han er også ansett for å ha bidratt til den første *Landnáma*-redaksjonen som er gått tapt. Dette er de to viktigste kildene om landnám og bosettingen av Island i vikingtiden. Disse viktige historiske verkene ga Ari status som *auctoritas* for islandske sagaskrivere fra slutten av 1100-tallet (jf. Sverrir Tómasson 1988: 279).

¹⁷ På grunn av denne referansen har Styrmir (ca. 1170–1245) også vært vurdert som mulig

lik tekst som i *Grettla* som også er plassert i sagaens siste kapittel (se sitat nedenfor). Det kan tyde på intertekstualitet mellom disse tekstene (jf. Sigurður Nordal 1938: 11 og Þórhallur Vilmundarson 1991: xlv–xlv). I *Íslendinga saga* henviser Sturla også én gang til Styrmir fróði i forbindelse med en skriftlig kilde (jf. også sitat ovenfor). Styrmir har også en rolle som karakter i sagaen hvor han fremstår som Snorri Sturlusons ombud og støttespiller i maktkampen (67. og 79. kap.):

Grettis saga	Íslendinga saga og Harðar saga
<p>En er þeir kómu í eya [Drangey], þótti Gretti þar gott um at litask því at hon var grasi vaxin, en sjábrott, svá at hvergi mátti upp á komask, [...] Settisk Grettir þar nú um kyrrt. Þá hafði hann fimmtán vetr eða sextán í sekð verit, at því sem Sturla Þórðarson hefir sagt (<i>ÍF</i> VII: 225–226).</p> <p>Hefir Sturla lögmaðr svá sagt, at engi sekr maðr þykkir honum jafnmikill fyrir sér hafa verit sem Grettir inn sterki. Finnir hann til þess þrjár greinir. Þá fyrst, at honum þykkir hann vitrastr verit hafa, því at hann hefir verit lengst í sekð einnhverr manna ok varð aldri unninn, meðan hann var heill; þá aðra, at hann var sterkastr á landinu sinna jafnaldra ok meir lagðr til at koma af aprtgöngum ok reimleikum en aðrir menn; sú in þriðja, at hans var hefnt út í Miklagarði, sem einskis annars íslenzks manns; ok þat með, hverr giptumaðr Þorsteinn drómundr varð á sínum efstum dögum, sá inn sami, er hans hefndi (<i>ÍF</i> VII: 289–290).</p> <p>Spjótit þat, sem Grettir hafði týnt, fannsk eigi fyrr en í þeira manna minnum, er nú lífa; þat spjót fannsk á ofanverðum dögum Sturlu lögmanns Þórðarsonar ok í þeiri mýri, er Þorbjörn fell, ok heitir þar nú Spjótsmýrr; ok hafa menn þat til merkja, at Þorbjörn hafi þar drepinn verit, þótt í sumum stöðum segi, at hann hafi á Miðfítjum drepinn verit (<i>ÍF</i> VII: 157).</p>	<p>Ok þat var sögn Arnfinns, at hertoginn gæfi Snorra jarlsnafn, ok svá hefir Styrmir inn fróði ritat: „Ártíð Snorra fólgnarjarls“ –, en engi þeira Íslendinganna lét þat á sannast (<i>Íslendinga saga, Sturl.</i> I: 444).</p> <p>Þá hafði Hörðr nítján vetr ok tuttugu, er hann var veginn, ok höfðu honum flestir tímar til heiðrs ok metnaðar gengit, utan þeir þrír vetr er hann var í útleög. Segir ok svá Styrmir prestur inn fróði, at honum þykkir hann hafa verit í meira lagi af sekum mönnum sakir vizku ok vápnfimi ok allrar atgervi, hins ok annars, at hann var svá mikils virðr útlendis at jarlinn í Gautlandi gipti honum dóttur sína; þess ins þriðja, at eptir engan einn mann á Íslandi hafa jafnmargir menn verit í hefnd drepnir, ok urðu þeir allir ógildir (<i>Harðar saga, ÍF</i> XIII: 97).</p>

forfatter av den eldste versjonen av *Harðar saga* (jf. Þórhallur Vilmundarson, 1991: xlv–lxvii). Han forfattet også en *Landnáma*-redaksjon, *Styrmisbók*, som er gått tapt, og *Lífssaga Ólafs helga* som har gått tapt i sin helhet men noen kapitler er overleverte i *Flatexjarbók*.

I *Grettla* bidrar Sturla med kunnskap om Grettirs liv, nemlig kronologi (69. kap.), arkeologiske funn (49. kap.) og i slutten av sagaen dreier det seg om oppsummering av hans prestasjoner her i livet (93. kap.).¹⁸ Disse referansene viser at Sturla har gransket Grettirs liv og kjent hans livsløp godt og de er samtidig grunnen til at han har vært foreslått som forfatteren av den første versjonen av sagaen (jf. Sigurður Nordal 1938; se også Guðni Jónsson 1956 [1936]: cv–cvii). Forskerne har vært uenige om hvordan henvisningene til Sturla har oppstått. Guðni Jónsson (1936: xlv, lxix–lxx) trodde at de opprinnelig ble formidlet av Sturla i muntlig form. Det er særlig referansen om funnet av Grettirs spyd han mener at kan støtte denne teorien fordi her henvises til hukommelsen til dem *som nå er i live* (157). Guðni Jónsson tolker det slik at dette er skrevet etter Sturlas død. Sigurður Nordal (1938: 10–11) mente derimot at forfatteren her henviser til en skriftlig kilde skrevet av Sturla, nemlig hans første versjon av sagaen. Grunnen til det er måten referansene til Sturla er formulerte på, f.eks. *Hefir Sturla loğmaðr svá sagt* (289–290). Nordal sammenligner disse referansene med henvisninger til Ari fróði i Snorris *Heimskringla* hvor lignende uttrykksmåter brukes, f.eks. *Svá segir Ari prest*.¹⁹ Han tror derfor at henvisningene til Sturla stammer fra en skriftlig kilde slik det ser ut for å være tilfellet med henvisningene til Ari fróði hos Snorri.

Kan Sturla ha referert til seg selv her, og da som forfatteren av *Grettla*? I referansene til ham brukes uttrykksmåtene *sem X hefir sagt* og *hefir X svá sagt*, men lignende uttrykksmåter bruker *Grettlas* forfatter også når han henviser til sin hovedperson (jf. sitater ovenfor). Sturla uttrykker seg på samme måte når han henviser til Styrmir, *svá hefir X ritat*. Som vi har sett er dette en uttrykksmåte som Sturla gjerne bruker når han henviser til hjemmelmenn i *Íslendinga saga* eller andre kilder (bl.a. *vitrir menn*) i sin *Sturlubók* og *Hákonar saga* (jf. sitater ovenfor). Språkbruken i

¹⁸ I det siste sitatet hvor Grettirs liv er oppsummert (s. 289–290) bruker forfatteren argumentativ stil, sannsynligvis for å legge vekt på budskapet om Grettirs prestasjoner til tross for at han levde største delen av livet sitt som en dømt fredløs mann. Dette er et kjent stilgrep (lat. *argumentatio*) fra retorikken i middelalderen (se Sverrir Tómasson 1988: 7–15; også Sigurður Nordal 1938: 10). Argumentativ tekst er sjelden brukt i islendingesagaene, i hvert fall er det sjelden at formuleringen *fyrsta, annat, þriðja* o.l. er brukt (jf. lexis.hi.is). I *Sturlunga saga* finner vi også få eksempler (se *Sturl.* II: 12 og 125). I *Grettla* ser vi at forfatteren bruker dette stilgrepet flere steder i sagaen og det kan derfor sies å være et trekk ved hans forfatterstil (se *ÍF* VII: 147, 170 og 265). I Sturlas verker finner vi bruk av argumentativ stil i *Hákonar saga*, bl.a. hvor formuleringen *fyrsta, annat, þriðja* kommer frem (jf. *Hákonar saga* II: 110–111 og 152–153).

¹⁹ Nordal henviser her til *Ólafs saga Tryggvasonar* (14. kap.). I prologus og *Ólafs saga helga* (179. kap.) henviser Snorri også til Ari med verbet *rita*, f.eks. *Svá ritaði Ari*.

referansene til Sturla kan derfor tyde på at han har her referert til seg selv som forfatteren av sagaen.

Det som i tillegg kan støtte at Sturla har referert til seg selv her er at han er vant til å skrive om seg selv i sine samtidsagaer. I *Íslendinga saga* fremstår han som en av mange karakterer i sagaen. Han skriver om seg selv på linje med hvordan han skriver om andre personer, dvs. i tredje person. Han skiller altså mellom seg selv som en karakter og sagaens forteller/forfatter (jf. Úlfar Bragason 2010: 141–158; se også Björn M. Ólsen 1902: 394–413). I tillegg henviser han til noen få strofer av seg selv, bl.a. to strofer fra *Þorgilsdrápa*. Også her henviser Sturla til seg selv i tredje person og det er det også tradisjon for i sagalitteraturen; i tilfeller hvor dikteren er kjent, nevnes han/hun ved navn. Tradisjonen tro henviser Sturla til seg selv bl.a. på denne måten: *Þá kvað Sturla vísu þessa* (157. kap.) og *Þess getr Sturla í drápu þeiri, er hann orti um Þorgils* (189. kap.).

I *Hákonar saga* henviser Sturla til fire dikt av seg selv om kong Hákon (se Hermann Pálsson 1988: 61–83 og Þorleifur Hauksson 2013: xlvi–liii). Her refererer han først til seg selv ved fullt navn: *Svá sem segir í Hákonarkviðu er Sturla Þórðarson orti* (4. kap.), men bruker så mest sitt fornavn: *Sturla segir svá / Sem Sturla kvað / Sem Sturla segir / Svá kvað Sturla*. Her er det interessant å se på uttrykksmåtene Sturla bruker bl.a. fordi de er de samme han bruker når han henviser til sagapersoner og/eller hjemmelsmenn (jf. sitater ovenfor). Dette er også uttrykksmåter *Grettla* forfatter bruker ved samme anledning.²⁰ Sturlas henvisninger til seg selv i sine samtidsagaer kan derfor tyde på at det faktisk er han som refererer til seg selv i *Grettla*.

I en del av sitatene ovenfor hvor det er henvist til sagapersoner, hjemmelsmenn og/eller sagaskrivere har vi sett at det også er henvist til to ulike og motstridende kilder. De fleste eksemplene finner vi i *Grettla* men i tillegg til de allerede siterte tekstene (*ÍF* VII: 157, 213), fins også denne: “Grettir var jafnan með Birni [Hítðelakappa], ok reyndu þeir margan frækneik, ok vísar svá til í sögu Bjarnar, at þeir kallaðisk jafnir at íþróttum. En þat er flestra manna ætlan, at Grettir hafi sterkastr verit á landinu, síðan þeir Ormr Stórólfsson ok Þórálfr Skólmsson lögðu af aflraunir (*ÍF* VII: 187). I dette tilfellet er det referert til en islendingesaga

²⁰ I *Grettla* er det oftest henvist til strofer med frasen *Þá kvað X vísu*, og det er trolig den vanligste måten å gjøre det på i islendingesagaene (jf. lexis.hi.is; søkeord ‘kvað’). Men samme ordelag som ovenfor fins også i sagaen: *Svá segir Þormóðr í Þorgeirsdrápu* (27. kap.) og *sem segir í þessi vísu* (av Grettir, 31. kap.).

og muntlig tradisjon men i de to andre er det henvist til to motstridende men delvis navngitte muntlige kilder. I sagalitteraturen henvises det sjelden til to motstridende kilder men eksempler om det fins bl.a. i Snorris *Heimskringla* og i helgenlitteraturen (jf. Sverrir Tómasson 1988: 195–198). Referanser til to motstridende kilder er sjeldne i islendingesagaene, i hvert fall når det dreier seg om navngitte kilder.²¹ I tillegg til *Grettla* finner vi kun ett eksempel i *Eyrbyggja* hvor forfatteren henviser først til muntlig tradisjon og deretter til Ari fróði: “Þórólfur Mostrarskegg kvángaðisk í elli sinni ok fekk þeirar konu, er Unnr hét; segja sumir, at hon væri dóttir Þorsteins rauðs, en Ari Þorgilsson inn fróði telr hana eigi með hans börnum” (*ÍF* IV: 12). Blant samtidssagaene har vi sett at Sturla henviser en gang til motstridende kilder i sin *Íslendinga saga* (s. 444). Der henviser han først til en skriftlig kilde av Styrmir fróði men som muntlige kilder ikke har ment at var pålitelige (jf. *Sturl. I* (tekstforklaringer): 571). Disse henvisningene til motstridende kilder kan i tillegg si en del om hvordan sagaskriverne vektla sine kilder. Siden de henviser til både skriftlige og muntlige kilder i samme slengen må det bety at de anså muntlig tradisjon som en like verdifull kilde som de skriftlige. Det ser i hvert fall ut for å være tilfellet i *Grettla*, *Eyrbyggja* og Sturlas *Íslendinga saga*.

Kommentarer om egen samtid

I islendingesagaene er det stor forskjell på handlingstiden og forfatterens egen samtid; sagaene forteller om hendelser i sagatiden (930–1030) mens de fleste sagaene er skrevet på 1200-tallet. Tidsforskjellen kommer bl.a. frem ved at forfatterne noen ganger sammenligner sagatiden med sin egen tid, bl.a. ved å fortelle om fortidsminner fra sagatiden som fremdeles fins eller at det har skjedd endringer i deres samtid (se Einar Ól. Sveinsson 1965: 76–81).²²

I *Grettis saga* fins det ett eksempel av denne typen og det er når for-

²¹ Det vanligste i islendingesagaene er at det henvises til to motstridende muntlige kilder med formelen *Sumir segja ... en sumir (aðrir) segja* uten at kildene er navngitte (jf. Andersson 1966: 15–18 og Schach 1970: 140–142).

²² Forfatterintrusjon om bl.a. fortidsminner, gravsteder og hauger i forfatterens samtid fins også i andre sagasjangrer, bl.a. i Snorris *Heimskringla* og helgenlitteratur. I legender er hensikten ofte å henvise til gjenstander i samtiden som fungerer som et bevis på helgenens mirakler eller andre overnaturlige hendelser (jf. Sverrir Tómasson 1988: 242–243).

fatteren forteller om at det i hans tid fantes den gang ruiner av en hytte som Grettir lagde selv når han holdt til i villmarka på nordvestlandet på Island: “Grettir fór upp á Arnarvatnsheiði ok gerði sér þar skála, sem enn sér merki, ok bjósk þar um, því at hann vildi nú hvatvetna annat en ræna, fekk sér net ok bát ok veiddi fiska til matar sér” (*ÍF* VII: 178). Her brukes uttrykksmåten *sem enn sér merki*. Dette er en uttrykksmåte som forekommer også i fire andre islendingesagaer, deriblant i *Eyrbyggja* og *Laxdæla* (jf. lexis.hi.is; søkeord ‘merki’). I Sturlas *Íslendinga saga* finner vi en lik kommentar når Sturla forteller om en festning som fetteren hans Sturla Sighvatsson lot reise på gården sin: “Um várit, þá er Þórðr Sturluson kom búí sínu í Hvamm, lét Sturla efna til virkis í Döllum, sem enn sér stað” (*Sturl.* I: 309).²³

I *Íslendinga saga* kan det ha gått fra ca. 20 til 100 år fra en hendelse fant sted til tidspunktet da sagaen ble skrevet (jf. Úlfar Bragason 2010: 145). Det som kjennetegner Sturlas kommentarer om sin egen tid er bruk av ordet *nú*.²⁴ I *Íslendinga saga* bruker han *nú* når han sammenligner gammel og ny tid, bl.a. når han beskriver omstendigheter rundt Kristskirken i Bergen (jf. sitater nedenfor). I *Grettla* brukes ikke *nú* i denne sammenhengen men det brukes i noen få islendingesagaer, bl.a. i *Eyrbyggja*.²⁵ I denne sagaen forekommer *nú* bl.a. når forfatteren sammenligner religion og samfunnsforhold i sagatiden med sin egen samtid. To eksempler kan vises fra hans kjente hovbeskrivelse (4. kap.):

Íslendinga saga	Eyrbyggja saga
En Árni biskup bauð Jóni [murt] til sín, ok fór hann á biskupsgarð ok hafði herbergi fyrir norðan Kristskirkju, þar sem nú er prestagarður (<i>Íslendinga saga</i> , <i>Sturl.</i> I: 342).	Innar af hofinu var hús í þá líking, sem nú er songhús í kirkjum , ok stóð þar stalli á miðju gólfinu sem altari, ok lá þar á hringr einn mótlauss, tvíþegyringr, ok skyldi þar at sverja eða alla; þann hring skyldi hofgoði hafa á hendi sér til allra mannfunda (<i>Eyrbyggja saga</i> , <i>ÍF</i> IV: 8).

²³ I *Kjalnesinga saga* (2. kap.) fins det døme på samme ordelag som her i *Íslendinga saga* mens to andre sagaer har vendingen *sem enn stendr* i samme sammenheng. De to sagaene er *Finnboga saga ramma* (35. kap.) og *Þórðar saga hreðu* (7. og 14. kap.).

²⁴ Peter Hallberg (1968: 31–35) har undersøkt forekomsten av episk *nú* i sagalitteraturen. Her blir ordet kun omtalt i forbindelse med forfatteres kommentarer om sin samtid.

²⁵ Jf. *Droplaugarsona saga* (10. kap.) og *Fljótsdæla saga* (13. kap.). I *Eyrbyggja* forekommer også uttrykksmåten *þar sem enn stendr* ... (65. kap.) og likt ordelag fins også i *Hænsa-Þóris saga* (1. kap.) og *Flóamanna saga* (35. kap.).

Íslendinga saga	Eyrbyggja saga
Jón [murtr] geymði sín lítt, fór í bað ok drakk inni fyrst. Sló þá í verkjum, ok lagði hann niðr. Hann andaðist Agnesarmessu ok var jarðaðr at Kristskirkju, þar sem nú sönghúsvæggrinn er (<i>Íslendinga saga</i> , <i>Sturl.</i> I: 343). ^a	Til hofsins skyldu allir menn tolla gjalda ok vera skyldir hofgoðanum til allra ferða, sem nú eru þingmenn höfðingjum , en goði skyldi hofi upp halda af sjálfs síns kostnaði, svá at eigi rénaði, ok hafa inni blótveizlur (<i>Eyrbyggja saga</i> , <i>ÍF</i> IV: 9).

^a Det fins flere kommentarer med *nú* i *Sturlubók* (*ÍF* I: 98, 126) og *Hákonar saga* (II: 265, 267) hvor sagatid og nedskrivningstid også sammenlignes.

Eyrbyggjas forfatter avbryter ofte sin fortelling med forfatterintrusjon ved å formidle kunnskap om sagatiden, bl.a. om boforhold, våpen og klær. Han er faktisk blant de islendingesagaforfatterne som formidler mest kunnskap om sagatiden (jf. Schach 1970: 148–49). Hans kommentarer om sin samtid og sagatiden viser slektskap med både *Grettla* og Sturlas verker, og som tidligere nevnt antyder nylige forfatterstudier at Sturla kan ha forfattet disse to sagaene (jf. Elín Bára Magnúsdóttir 2015a: 330–339, 2015b: 87–127).

Grettlas forfatter formidler også kunnskap om sagatiden når det er aktuelt å forklare gamle skikker fra sagatiden. Han forteller bl.a. om boforhold (14. kap.), tingreiser (16. kap.) og arbeidsmetoder på skip (17. kap.) i sagatiden. I tillegg fortelles det om arkeologiske funn fra sagatiden. Som nevnt ovenfor fortelles det om funnet av Grettirs spyd og at det skjedde i Sturlas levetid (*ÍF* VII: 157). I slutten av sagaen er det så fortalt om flyttingen av Grettirs og hans brors levninger til et nytt gravsted. Der er det slektingene til Sturla, Sturlungene, som vitner om at brødrene omsider ble gravlagt ved kirken på Reykjar, Reykjaströnd, på Island:

[O]k þat til marks, at Grettir liggur þar, at um daga Sturlunga, er kirkja var færð at Reykjum, váru grafin upp bein Grettis, ok þótti þeim geysistór ok þó mikil. Bein Illuga váru grafin síðan fyrir norðan kirkju, en höfuð Grettis var grafit heima at Bjargi at kirkju (*ÍF* VII: 269–270).²⁶

I *Eyrbyggja* finner vi en fortelling lik den i *Grettla* hvor det henvises til Guðný Böðvarsdóttir, moren til Sturlasønnene, som bekrefter oppgravningen av hovedpersonens bein, Snorri goði, og flere i familien hans (*ÍF* IV: 183–184). Fortellinger av denne typen fins i flere islendingesagaer,

²⁶ Denne fortellingen fins kun i den såkalte A-gruppen til håndskriftene til *Grettla*, dvs. AM 551 A, 4to og AM 556 A, 4to. Utgaven av sagaen i *ÍF*-serien er basert på AM 551 (jf. Guðni Jónsson 1936: lxxvi–lxxvii). Håndskriftene AM 152, fol. og De la Gardie 10, fol. tilhører B-gruppen og de inneholder ikke dette avsnittet fra sagaen.

bl.a. i *Egils saga* (jf. Sigurður Nordal 1938). Der er det henvist både til *sogn gamalla manna* og en navngitt prest for å støtte fortellingen om at det faktisk var Egils levninger som ble flyttet til kirken på Mosfell (*ÍF* II: 298–299). Sigurður Nordal (1938: 16) har ment at disse fortellingene i *Egla*, *Grettla* og *Eyrbyggja* alle stammer fra Sturlungene. Han går da ut i fra at Snorri har skrevet *Egla* og at Sturla og hans farmor er kilde her i *Grettla* og *Eyrbyggja* (se også Scott 2003: 20–21). I sagaperspektiv har disse fortellingene en klar hensikt, nemlig å påvise at disse sagapersonene og deres nærmeste slektninger faktisk eksisterte. På den måten bidrar de til å øke sagaenes sannhetsverdi.

Som vi har sett forsøker *Grettlas* forfatter å lage en mest mulig troverdig ramme rundt sine karakterer og hendelsene i sagaen. Det gjør han ved å henvise til muntlige og skriftlige kilder og ved å formidle av sin kunnskap om sagalitteraturen som var skrevet i hans tid. Når det gjelder forfatterens bevis for hovedpersonens eksistens i sagatiden har vi sett at Sturla Þórðarson får rollen som sagaens viktigste kilde. For det første er Grettir presentert som en historisk person ved at det fortelles om hans genealogi og bosted. Det samme gjelder for hans nærmeste familie og andre viktige personer i sagaen. Slektstavlene i *Grettla* er ment å stamme fra Sturlas *Sturlubók* og den ser også ut til å ha vært en inspirasjon for pre-historien om Grettirs forfedre (jf. Guðni Jónsson 1936: xvii–xxiv og Gísli Sigurðsson 2002: 304–306). Referansene til Sturla viser at Sturla enn videre har vært en viktig kilde for kronologien i Grettirs liv, og fortellinger om arkeologiske funn er også knyttet til Sturla og slektningene hans, Sturlungene. Disse sitatene viser at Sturla har gransket historier om Grettir. Den viktigste kilden om en sagapersons liv var likevel den muntlige tradisjonen som strakk seg 250–300 år tilbake i tid. Henvisningen til Sturla i slutten av sagaen hvor Grettirs fremragende egenskaper og liv er oppsummerte har også hatt som hensikt å øke sannhetsverdien i alle historiene om Grettir; ved å henvise til en kjent sagaskriver (og kanskje seg selv?) har forfatteren villet bevise at innholdet i tradisjonen om Grettir faktisk handlet om et virkelig menneske som levde sitt liv i sagatiden.

Sammendrag

I denne artikkelen har vi sett på forfatterintrusjon i *Grettis saga* og sammenlignet den med Sturlas verker og andre islendingesagaer. I *Grettla* brukes

forfatterintrusjon mest til å henvise til og omtale kilder, men i tillegg gir forfatteren kommentarer om sin egen samtid og sagatiden. Samme type forfatterintrusjon fins også i islendingesagaene og i kommentarer om kilder og samtiden ser vi ofte samme språkbruk i *Grettla* og de andre sagaene (se også Schach 1970: 128–156 og Manhire 1974–77: 170–190). Sturlas verker tilhører andre sjangrer, men i hans *Sturlubók* ser vi samme type referanser til andre sagaer som i islendingesagaene; han henviser direkte til en del sagaer, men bruker sannsynligvis flere som kilder uten å nevne dem spesielt (jf. Jón Jóhannesson 1941: 71–136; også Jakob Benediktsson 1968: liv–lxx). I Sturlas samtidssager ser vi også mange likhetstrekk med *Grettla* og andre islendingesagaer i forhold til kildehenvisninger og kommentarer om samtiden. I forbindelse med kilder bruker Sturla her hjemmelsmenn, men ikke andre sagaer. Referansene til dem har likevel som oftest samme funksjon som henvisninger til muntlig tradisjon i sagaene og i tillegg bruker han samme språkbruk som i sagaene.

Når det gjelder henvisninger til navngitte kilder, nemlig sagapersoner, hjemmelsmenn og/eller kjente sagaskrivere, ser vi mye likt i *Grettla* og Sturlas litterære verker, særlig *Íslendinga saga*. Det er samtidig her forfatterpreget i *Grettla* kommer frem. Referanser av denne typen er svært sjeldne i andre islendingesagaer. Forfatteren henviser til sin hovedperson som kilde for enkelte hendelser i sagaen og i tillegg til én kjent sagaskriver, nemlig Sturla selv. Sturla arbeider på samme måte når han henviser til karakterer i *Íslendinga saga* som også fremstår som kilder for enkelte hendelser i sagaen. I tillegg henviser han en gang til en kjent sagaskriver, nemlig Styrmir Kárason. I *Grettla* og *Íslendinga saga* refereres det også til motstridende kilder på samme måte når en skriftlig og en muntlig kilde veies opp mot hverandre. Det er kun *Eyrbyggjas* forfatter som gjør det samme. Ellers er det vanligste at det henvises til to motstridende muntlige kilder i islendingesagaene. I forbindelse med kommentarer om samtiden ser vi også mye likt med *Eyrbyggja*, *Grettla* og Sturlas verker. Som nevnt ovenfor kan Sturla ha forfattet disse to sagaene (jf. Elín Bára Magnúsdóttir 2015a: 330–339 og 2015b: 87–127).

Henvisninger til navngitte kilder i *Grettla* og Sturlas *Íslendinga saga* dreier seg om få eksempler, men det som er interessant her er å se på språkbruken i disse henvisningene. Det viser da seg at *Grettlas* forfatter formulerer seg på samme måte som Sturla når han henviser til sagapersoner som har status som kilder, nemlig *Svá hefir X sagt (sjálfr)* og *Pat er søgn X*. I *Hákonar saga* og *Sturlubók* brukes også den førstnevnte frasen når det refereres til pålitelige kilder (*vitrir ok fróðir menn*). Når så *Grettlas* forfatter

henviser til Sturla bruker han samme frase, bl.a. *Hefir Sturla lögmaðr svá sagt*. Forskere har tolket dette slik at forfatteren her refererer til Sturla som sin kilde (jf. Guðni Jónsson 1936: xlv, lxix–lxx og Sigurður Nordal 1938: 10–11). Men i tillegg til samme språkbruk i disse referansene har vi også sett at Sturla er vant til å skrive om seg selv i tredje person, både som en karakter i *Íslendinga saga* og å henvise til seg selv som dikter i sine litterære verker. I *Hákonar saga* henviser han f.eks. til seg selv som dikter i tråd med hvordan det refereres til ham i *Grettla*. De tekstuelle bevisene som her har kommet frem viser derfor at *Grettlas* forfatter og Sturla henviser til samme type kilder og i tillegg formulerer seg på samme måte i slike henvisninger. Dette støtter tesen om at Sturla har skrevet *Grettla*.

Bibliografi

Utgaver

- Austfirðinga sögur*. Utg. Jón Jóhannesson. *Íslensk fornrit* XI. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1950.
- Hænsa-Þóris saga. Borgfirðinga sögur*. Utg. Sigurður Nordal og Guðni Jónsson. *Íslensk fornrit* III. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1938.
- Brennu-Njáls saga*. Utg. Einar Ól. Sveinsson. *Íslensk fornrit* XII. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1954.
- Egils saga Skalla-Grímssonar*. Utg. Sigurður Nordal. *Íslensk fornrit* II. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1933.
- Eyrbyggja saga*. Utg. Einar Ól. Sveinsson og Matthías Þórðarson. *Íslensk fornrit* IV. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1935.
- Finnboga saga*, se *Kjalnesinga saga*.
- Fljótsdæla saga*, se *Austfirðingasögur*.
- Flóamanna saga*, se *Harðar saga*.
- Fareyinga saga*. Utg. Ólafur Halldórsson. *Íslensk fornrit* XXV. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 2006.
- Grettis saga Ásmundarsonar*. Utg. Guðni Jónsson. *Íslensk fornrit* VII. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1936.
- Grænlandia saga*, se *Eyrbyggja saga*.
- Harðar saga*. Utg. Þórhallur Vilmundarson og Bjarni Vilhjálmsson. *Íslensk fornrit* XIII. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1991.
- Hákonar saga Hákonarsonar* I–II. Utg. Þorleifur Hauksson, Sverrir Jakobsson og Tor Ulset. *Íslensk fornrit* 31–32. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 2013.
- Íslendingasögur og þættir*. Utg. Bragi Halldórsson, Jón Torfason, Sverrir Tómasson, Örnólfur Thorsson. Reykjavík: Svart á hvítu, 1986.

- Kjalnesinga saga*. Utg. Jóhannes Halldórsson. *Íslensk fornrit* XIV. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1959.
- Laxdæla saga*. Utg. Einar Ól. Sveinsson. *Íslensk fornrit* V. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1934.
- Magnúss saga lagabætis*, se *Hákonar saga Hákonarsonar* I–II.
- Sturlunga saga* I–II. Utg. Jón Jóhannesson, Magnús Finnbogason og Kristján Eldjárn. Reykjavík: Sturlunguútgáfan, 1946.
- Sturlunga saga* I–II. Utg. Örnólfur Thorsson. Reykjavík: Svart á hvítu, 1988.
- Sturlubók. Landnámabók*. Utg. Jakob Benediktsson. *Íslensk fornrit* I. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1968.
- Þórðar saga hreðu*, se *Kjalnesinga saga*.

Faglitteratur

- Andersson, Theodore M., 1964: *The Problem of Icelandic Saga Origins. A Historical Survey*. New Haven, London: Yale University Press.
- Andersson, Theodore M., 1966: “The Textual Evidence for an Oral Family Saga”. *ANF* 81: 1–23.
- Baetke, Walter, 1956: *Über die Entstehung der Isländersagas*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Björn M. Ólsen, 1902: “Um Sturlungu.” *Sjerprent úr Safni til sögu Íslands og íslenskra bókmenta* III. Kaupmannahöfn.
- Einar Ól. Sveinsson, 1965: *Ritunartími Íslendingasagna. Rök og rannsóknaraðferð*. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Elín Bára Magnúsdóttir, 2015a: *Eyrbyggja saga: Efni og höfundareinkenni. Studia Islandica* 65. Red. Torfi H. Tulinius. Reykjavík: Bókmennta- og listfræðastofnun Háskóla Íslands, Háskólaútgáfan.
- Elín Bára Magnúsdóttir, 2015b: “Hvem skrev Þorskfirðinga saga?” *Maal og minne* 2: 87–127.
- Gísli Sigurðsson, 2002: *Túlkun Íslendingasagna í ljósi munnlegrar hefðar. Tilgáta um aðferð*. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi.
- Gísli Sigurðsson, 2014: “‘I’m on an island’: The concept of outlawry and Sturla’s Book of Settlements.” S. 1–11. Utr. forelesing. *Sturla Þórðarson 1214–1284. An International Conference*, 27.–29.11. 2014. Reykjavík.
- Guðmundur Andri Thorsson, 1990: “Grettla.” *Skáldskaparmál* I: 100–117.
- Guðni Jónsson, 1936: “Formáli.” *Grettis saga Ásmundarsonar*. Utg. Guðni Jónsson. *Íslensk fornrit* VII. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Guðrún Ása Grímsdóttir, 1988: “Sturla Þórðarson.” *Sturlustefna. Ráðstefna haldin á sjö alda ártíð Sturlu Þórðarsonar sagnaritara 1984*. S. 9–36. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar.
- Gunnar Benediktsson, 1961: *Sagnameistarinn Sturla*. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs og Þjóðvinafélagsins.

- Hallberg, Peter, 1968: *Stilsignalement och författarskap i norrön sagalitteratur. Synpunkter och exempel. Nordistica Gothoburgensia* 3. Göteborg.
- Hallberg, Peter, 1979. "Eyrbyggjas sagas ålder – än en gång." *APS* 32: 196–219.
- Hastrup, Kirsten, 1986: "Tracing tradition – an anthropological perspective on *Grettis saga Ásmundarsonar*." *Structure and Meaning in Old Norse Literature. New Approaches to Textual Analysis and Literary Criticism*. S. 281–313. Odense: Odense University Press.
- Helgi Þorláksson, 1992: "Snorri goði og Snorri Sturluson." *Skírnir* 166: 295–320.
- Hermann Pálsson, 1988: "Kveðskapur Sturlu Þórðarsonar." *Sturlustefna. Ráðstefna haldin á sjö alda ártíð Sturlu Þórðarsonar sagnaritara 1984*. S. 61–85. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar.
- Hume, Kathryn, 1974: "The thematic design of *Grettis saga*." *JEGP* LXXIII: 469–486.
- ÍF = Íslensk fornrit.
- Íslenskt textasafn [konkordans]. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Nettadresse: www.lexis.hi.is/corpus/leit.pl.
- Jakob Benediktsson, 1968: "Formáli." *Landnámabók. Íslensk fornrit I*. Første del. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Jón Jóhannesson, 1941: *Gerðir Landnámabókar*. Reykjavík.
- Jón Jóhannesson, 1946: "Um Sturlunga sögu." *Sturlunga saga II*. Utg. Jón Jóhannesson, Magnús Finnbogason og Kristján Eldjárn. Reykjavík: Sturlungu-útáfan.
- Liestøl, Knut, 1929: *Upphavet til den islenske ættesaga*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A. Oslo: H. Aschehough & co.
- Manhire, W., 1974–77: "The Narrative Functions of Source-References in the Sagas of Icelanders." *Saga-Book XIX*: 170–190.
- Meulengracht Sørensen, Preben, 1995: *Fortælling og ære. Studier i islendingesagaerne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ólafur Halldórsson. 2006: "Formáli." *Færeyinga saga. Íslensk fornrit XXV*. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Óskar Halldórsson, 1977: "Goðsögnin um Gretti". *Sjöttú ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktssyni*. Bind 2: 627–639. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi.
- Pétur Sigurðsson, 1933–35: „Um Íslendinga sögu Sturlu Þórðarsonar.“ *Safn til sögu Íslands og íslenskra bókmennta að fornu og nýju VI*. Nr. 2: 1–177. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Schach, Paul, 1970: "Some Forms of Writer Intrusion in the *Íslendingasögur*." *SS* 42: 128–156.
- Scott, Forrest S., 2003: "Introduction." *Eyrbyggja saga. The Vellum Tradition*. Copenhagen: C.A. Reitzels Forlag.
- Sigurður Nordal, 1938: *Sturla Þórðarson og Grettis saga. Studia Islandica* 4. Reykjavík, Kaupmannahöfn.

- Stavnem, Rolf, 2000: “Stroferne i Grettis saga. Deres funktion og betydning.” København: Det arnamagnæanske Institut.
- Stefán Karlsson, 1983: “Inngangur.” *Guðmundar sögur biskups* I. Utg. Stefán Karlsson. *Editiones Arnarnæani* B: 6. Kaupmannahöfn: C. A. Reitzels Forlag.
- Stefán Karlsson, 1988: “Alfræði Sturlu Þórðarsonar.” *Sturlustefna. Ráðstefna haldin á sjö alda ártíð Sturlu Þórðarsonar sagnaritara 1984*. S. 37–60. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar.
- Sturl. I–II = Sturlunga saga I–II*.
- Sverrir Jakobsson, 2013: “Formáli.” *Hákonar saga Hákonarsonar I–II*. Utg. Þorleifur Hauksson, Sverrir Jakobsson og Tor Ulset. *Íslensk fornrit* 31–32. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Sverrir Tómasson, 1988: *Formálar íslenskra sagnaritara á miðöldum. Rannsókn bókmenntahefðar*. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar.
- Úlfar Bragason, 1986: “Hetjudauði Sturlu Sighvatssonar.” *Skírnir* 160: 64–77.
- Úlfar Bragason, 2010: *Ætt og saga. Um frásagnarfræði Sturlungu eða Íslendinga sögu hinnar miklu*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Þórhallur Vilmundarson, 1991: “Formáli.” *Porskfirðinga saga*. Utg. Þórhallur Vilmundarson og Bjarni Vilhjálmsson. *Íslensk fornrit* XIII. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Þórir Óskarsson, 1994: “Íslendinga saga Sturlu Þórðarsonar.” *Íslensk stílfræði*. S. 294–307. Red. Þorleifur Hauksson. Reykjavík: Mál og menning.
- Þorleifur Hauksson, 2013: “Formáli.” *Hákonar saga Hákonarsonar I–II*. Utg. Þorleifur Hauksson, Sverrir Jakobsson og Tor Ulset. *Íslensk fornrit* 31–32. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Örnólfur Thorsson, 1993: *Orð af orði: Hefð og nýmæli í Grettlu*. Utr. masteroppgave. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Örnólfur Thorsson, 1994: “Grettir sterki og Sturla lögmaður.” *Samtíðarsögur. Forprent*: 907–933. Niúnda alþjóðlega fornsagnaþingið á Akureyri, 31.7.–6.8. 1994. Reykjavík.

Summary

For a long time, Sturla Þórðarson (1214–1284) has been considered the author of *Grettis saga Ásmundarsonar*, or at least some parts of the saga (cf. Sigurður Nordal 1938). Recent studies that deal with Sturla’s authorship of *Eyrbyggja saga* and *Porskfirðinga saga* strengthen this theory (cf. Elín Bára Magnúsdóttir 2015a, 2015b: 87–127). They demonstrate many similarities between these sagas and *Grettis saga* regarding vocabulary and style, and that includes linguistic similarities with Sturla’s literary works, *Íslendinga saga* and *Hákonar saga Hákonarsonar*. These observations call for further research into the authorship of

Grettis saga and demonstrate the need for detailed thematic linguistic analyses. The present article explores author intrusion in *Grettis saga* and compares it to Sturla's works and other sagas of Icelanders. Despite the fact that *Grettis saga* and Sturla's works belong to different genres within the saga literature, the present study reveals many similarities between them with regard to author intrusion, especially in source references. The results of this study thus support the probability of Sturla's authorship of the saga.

Keywords: forfatterforskning, forfatterintrusjon, Grettis saga, Sturla Þórðarson

Elín Bára Magnúsdóttir

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

Bergen, Norge

elinbmagnusdottir@gmail.com

